

Dofinansowane przez
Unię Europejską

PORADNIK:
**GOTOWOŚĆ
MIĘDZYKULTUROWA
W PRACY Z MŁODZIEŻĄ**

Dofinansowane przez Unię Europejską

Dofinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. Unia Europejska ani Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Wszystkie rezultaty opracowane w ramach projektu „Building social links” są udostępniane na otwartych licencjach (CC BY-SA 4.0 DEED). Mogą być wykorzystywane bezpłatnie i bez ograniczeń. Kopiowanie lub przetwarzanie tych materiałów w całości lub w części bez zgody autora jest zabronione. W przypadku korzystania z rezultatów należy wskazać źródło finansowania oraz ich autorów.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	3
Rozdział 1: Czym jest gotowość międzykulturowa?.....	6
1.1 Definicja i znaczenie pojęcia.....	6
1.2 Kompetencje międzykulturowe – podstawy teoretyczne.....	9
Rozdział 2: Metoda Gotowości Międzykulturowej.....	12
2.1 Opis metody.....	12
2.2 Cztery filary metody.....	13
2.3 Znaczenie metody w XXI wieku.....	16
Rozdział 3: Praktyczne narzędzia i przykłady dla edukatorów.....	17
3.1 Kluczowe elementy gotowości międzykulturowej.....	17
3.2 Ćwiczenia integracyjne i scenariusze zajęć.....	22
3.3 Edukacja wielokulturowa w programie nauczania.....	32
Rozdział 4: Irlandzkie metody pracy z młodzieżą.....	38
4.1 Wprowadzenie do kontekstu irlandzkiego.....	38
4.2 Trzy główne metody Autpost Academy.....	39
4.3 Metoda Gotowości Międzykulturowej jako irlandzki wkład.....	42
4.4 Wnioski i znaczenie dla Europy.....	44
Rozdział 5 Praca z młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym.....	46
5.1 Kim są młodzi migranci i uchodźcy.....	46
5.2 Wsparcie edukacyjne i psychospołeczne – potrzeby i dobre praktyki.....	47
5.3 Rekomendacje i pułapki – jak nie szkodzić i jak wspierać?.....	54
5.4 Gotowość międzykulturowa jako codzienna praktyka.....	56
Rozdział 6: Strategie rozwoju zawodowego edukatorów i przygotowanie do warsztatów z młodzieżą z uwzględnieniem narzędzi gotowości międzykulturowej.....	57
• • • 6.1 Znaczenie samorefleksji w pracy edukatora.....	57
• • • 6.2 Tworzenie integracyjnego środowiska edukacyjnego.....	59
• • • 6.3 Przygotowanie do warsztatów z młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym.....	60
• • • 6.4 Narzędzia diagnozy kompetencji kulturowych	63
• • • Wnioski końcowe i rekomendacje.....	66
• • • Bibliografia i załączniki.....	70

WPROWADZENIE

Współczesny świat dynamicznie się zmienia, a społeczeństwa stają się coraz bardziej zróżnicowane kulturowo. Zjawisko to wynika zarówno z rosnącej mobilności ludzi, migracji i uchodźstwa, jak i z procesów globalizacji, które wpływają na wszystkie obszary życia społecznego. Różnorodność, choć jest ogromnym potencjałem, stawia także nowe wyzwania przed instytucjami edukacyjnymi, pracodawcami i lokalnymi społecznościami – zwłaszcza w zakresie integracji, skutecznej komunikacji i budowania wspólnoty.

Szczególna rola przypada w tym kontekście edukatorom i nauczycielom, którzy codziennie pracują z młodzieżą pochodzącą z różnych środowisk etnicznych, językowych i kulturowych. To oni odpowiadają nie tylko za przekazywanie wiedzy, ale również za tworzenie otwartego i bezpiecznego środowiska, w którym każdy uczeń – niezależnie od swojego pochodzenia – może się rozwijać, być rozumiany i doceniany. Oznacza to konieczność dostosowywania metod nauczania, przełamywania stereotypów, a także rozwijania kompetencji pozwalających działać w sposób świadomy i włączający.

W tym kontekście kluczowe staje się pojęcie gotowości międzykulturowej – rozumianej jako zdolność i chęć do nawiązywania relacji, współpracy i uczenia się od osób reprezentujących różne kultury. To postawa, która łączy w sobie otwartość, elastyczność i refleksyjność, a także umiejętność dostrzegania różnorodności jako zasobu, a nie przeszkody.

Cel przewodnika

Przewodnik po gotowości międzykulturowej dla edukatorów pracujących z młodzieżą został opracowany jako praktyczne narzędzie wspierające rozwój kompetencji kulturowych nauczycieli, wychowawców i doradców edukacyjno-zawodowych. Jego celem jest wyposażenie edukatorów w wiedzę, inspiracje i konkretne strategie, które umożliwią im skuteczne działanie w zróżnicowanych kulturowo środowiskach edukacyjnych.

Przewodnik odpowiada na realne wyzwania, z jakimi mierzą się nauczyciele pracujący z młodzieżą o zróżnicowanym pochodzeniu, w tym z uczniami z doświadczeniem migracji lub uchodźstwa. Zawiera sprawdzone podejścia, dobre praktyki, narzędzia do diagnozy i autoewaluacji, a także przykłady zastosowania w codziennej pracy edukacyjnej.

Oprócz aspektów dydaktycznych, publikacja uwzględnia również szerszy kontekst roli instytucji edukacyjnych we wspieraniu integracji – poprzez działania systemowe, programy wspierające oraz współpracę ze społecznością lokalną.

Przewodnik może być także wykorzystywany w kontekście edukacji pozaformalnej – przez organizacje młodzieżowe, kluby wolontariatu, świetlice środowiskowe, grupy nieformalne czy centra wsparcia dla migrantów. Dzięki elastyczności zaproponowanych metod, może on stanowić praktyczne wsparcie zarówno dla doświadczonych trenerów, jak i początkujących edukatorów pracujących w różnorodnych środowiskach.

Struktura przewodnika

Przewodnik został zaplanowany tak, aby krok po kroku wprowadzać czytelnika w złożoność tematu gotowości międzykulturowej. We wstępie nakreślono kontekst społeczny i edukacyjny oraz uzasadniono potrzebę rozwijania kompetencji międzykulturowych w pracy z młodzieżą. Kolejne rozdziały łączą perspektywę teoretyczną z praktycznymi rozwiązaniami, ukazując narzędzia, przykłady działań i inspirujące studia przypadków. W publikacji wykorzystano również elementy wizualne i modele kompetencyjne, które ułatwiają zrozumienie wzajemnych powiązań między umiejętnościami, postawami i wiedzą. Przewodnik zamyka podsumowanie zawierające rekomendacje do pracy własnej oraz propozycje działań na poziomie instytucji, zespołów nauczycielskich i środowisk wspierających młodzież.

ROZDZIAŁ 1:

CZYM JEST GOTOWOŚĆ MIĘDZYKULTUROWA?

1.1 Definicja i znaczenie pojęcia

Gotowość międzykulturowa to zdolność i gotowość do podejmowania kontaktu, współpracy i uczenia się od osób reprezentujących różne kultury. Obejmuje ona zarówno postawy (otwartość, ciekawość, empatia), jak i umiejętności (komunikacja, adaptacja, analiza własnych uprzedzeń). Współczesne społeczeństwa – w tym szkoły – stają się coraz bardziej zróżnicowane kulturowo, co wymaga od edukatorów i instytucji podejścia świadomego, refleksyjnego i opartego na wartościach inkluzyjnych.

W coraz bardziej globalnym świecie młodzi ludzie muszą być przygotowani na pracę, życie i naukę w środowiskach międzykulturowych. Gotowość międzykulturowa to nie tylko zdolność funkcjonowania w różnorodnym otoczeniu, ale również kompetencja kluczowa dla budowania mostów porozumienia, niwelowania napięć oraz przeciwdziałania wykluczeniu. To umiejętność otwierania się na inne perspektywy bez utraty własnej tożsamości.

W praktyce edukacyjnej gotowość międzykulturowa oznacza:

- tworzenie przestrzeni do dialogu i współpracy między uczniami z różnych środowisk,
- uważność na potrzeby uczniów z doświadczeniem migracji,
- rozwijanie kompetencji miękkich, takich jak tolerancja, komunikacja i współodpowiedzialność.

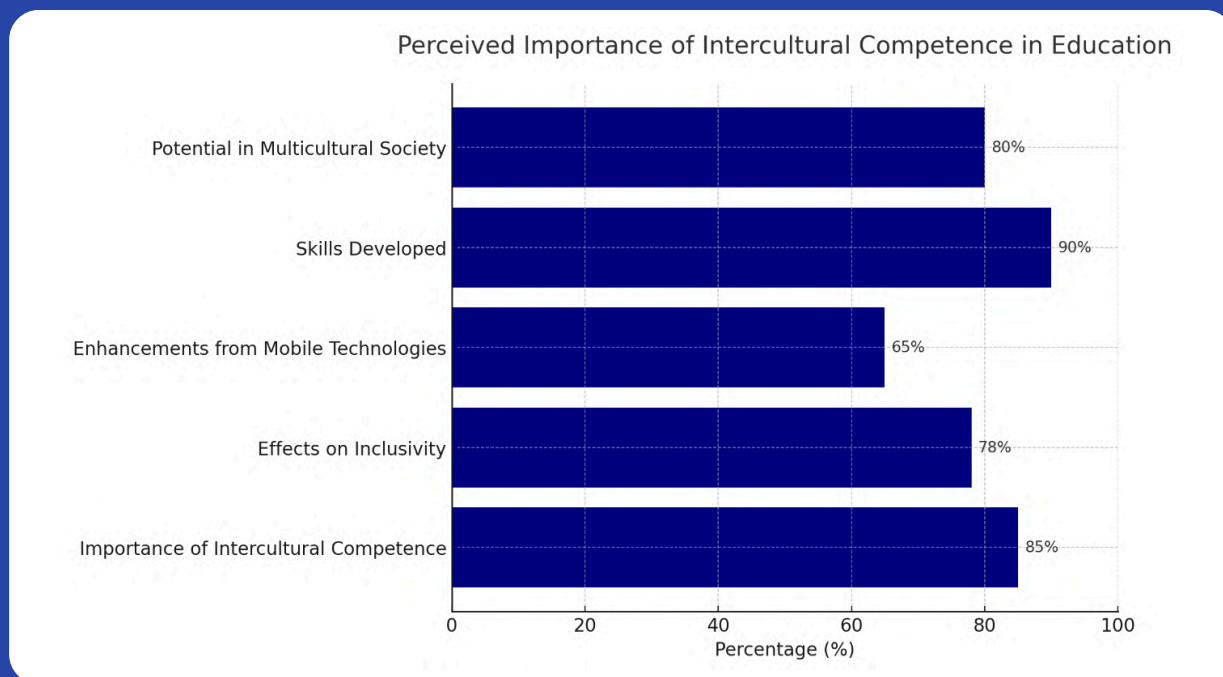
Zdolność tę można rozwijać poprzez odpowiednio zaprojektowane działania edukacyjne, oparte na relacjach, refleksji i doświadczeniu. Edukatorzy stają się w tym procesie przewodnikami w świecie różnorodności, a nie tylko dostarczycielami wiedzy.

Edukatorzy odgrywają istotną rolę w rozwijaniu gotowości międzykulturowej u młodzieży poprzez tworzenie środowiska edukacyjnego, które promuje dialog międzykulturowy, uznaje odmienność i zachęca do aktywnego uczestnictwa. Jak zauważyli autorzy badań nad sprawiedliwością społeczną w edukacji, szkoła nie powinna reprodukcować nierówności ekonomicznych i kulturowych, ale im przeciwdziałać. Kluczowe jest więc włączenie zasad gotowości międzykulturowej do ram programowych i dydaktycznych, co sprzyja budowaniu integracyjnego klimatu w klasie.

Kompetencje międzykulturowe stają się nieodłącznym elementem współczesnego krajobrazu edukacyjnego. W miarę jak klasy stają się coraz bardziej zróżnicowane, rośnie potrzeba umiejętności, które umożliwiają skuteczne funkcjonowanie w takich środowiskach. Kompetencje te obejmują nie tylko wiedzę o różnych kulturach, ale także zdolność do efektywnego komunikowania się i współpracy ponad granicami kulturowymi, przy jednoczesnym zachowaniu własnej tożsamości.

Edukatorzy wyposażeni w kompetencje międzykulturowe są w stanie tworzyć środowiska, które nie tylko uznają różnorodność, ale ją celebrują.

Taka atmosfera sprzyja rozwojowi umiejętności społecznych, empatii oraz zdolności adaptacyjnych uczniów. Zgodnie z badaniami (Kukulka-Hulme i in.), integracja technologii mobilnych w procesie dydaktycznym w sposób uwzględniający kontekst kulturowy może dodatkowo wzmacniać zaangażowanie uczniów i ich świadomość kulturową.

Rys. 1. Postrzegane znaczenie kompetencji międzykulturowych w edukacji – opracowanie własne na podstawie danych szacunkowych i analizy literatury (np. Kukulka-Hulme, 2010; Zembylas, 2015).

Wykres słupkowy ilustruje postrzegane znaczenie kompetencji międzykulturowych w edukacji. Pokazuje odsetek edukatorów dostrzegających różne aspekty: znaczenie kompetencji międzykulturowych (85%), wpływ na promowanie integracji (78%), ulepszenia uzyskane dzięki technologiom mobilnym (65%), podstawowe umiejętności rozwinięte u uczniów (90%) oraz potencjał uczniów w społeczeństwie wielokulturowym (80%). Ta wizualna reprezentacja pozwala na analizę porównawczą tych krytycznych wymiarów.

1.2 Kompetencje międzykulturowe – podstawy teoretyczne

Kompetencje międzykulturowe to złożony zbiór wiedzy, umiejętności i postaw, które umożliwiają skuteczne i adekwatne funkcjonowanie w środowiskach zróżnicowanych kulturowo. W literaturze przedmiotu wyodrębniono kilka uznanych modeli teoretycznych, które dostarczają ram do analizy i rozwijania kompetencji międzykulturowych w praktyce edukacyjnej:

Model Byram's Intercultural Communicative Competence (ICC) – stworzony przez Michaela Byrama, definiuje pięć składników kompetencji: wiedzę (*savoir*), postawy (*savoir être*), umiejętność interpretacji i relatywizacji (*savoir comprendre*), umiejętność interakcji (*savoir s'engager*) oraz świadomość krytyczną (*savoir apprendre/apprendre à être*). Model ten uznaje komunikację jako kluczowy obszar rozwoju i zwraca uwagę na refleksyjne podejście do różnic kulturowych (Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Multilingual Matters).

Model Bennetta – Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS) – opracowany przez Milтона Bennetta, przedstawia rozwój kompetencji międzykulturowej jako kontinuum od etnocentryzmu do etnorelacyjności. Etapy te to:

- • • zaprzeczenie, obrona, minimalizacja, akceptacja, adaptacja i
- • • integracja. Model ten wskazuje na możliwość rozwoju przez
- • • doświadczenie i refleksję nad własnymi reakcjami na
- • • różnorodność (Bennett, M. J. (1993). *Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity*. In: R. M. Paige (Ed.), *Education for the Intercultural Experience*).

Model Deardorffa – Process Model of Intercultural Competence

– stworzony przez Darę Deardorff i zatwierdzony przez UNESCO. Podkreśla rolę postawy otwartości, szacunku i ciekawości jako podstawowych elementów, które prowadzą do wewnętrznej (adaptacyjność, empatia) i zewnętrznej (efektywna komunikacja) skuteczności międzykulturowej. Model ten kładzie nacisk na procesowość i cykliczność rozwoju kompetencji (Deardorff, D. K. (2006). *The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization*. Journal of Studies in International Education).

Model Holistic Intercultural Competence (Holmes & O'Neill)

– integruje elementy społeczne, emocjonalne i poznawcze. Zwraca uwagę na wpływ kontekstu i relacji interpersonalnych, uznając emocje za integralny komponent kompetencji międzykulturowej (Holmes, P. & O'Neill, G. (2012). *Developing Intercultural Competence: Internationalising the Curriculum Through the Syllabus*).

Zastosowanie tych modeli w praktyce edukacyjnej pozwala nauczycielom i edukatorom nie tylko diagnozować, ale i rozwijać kluczowe umiejętności potrzebne do pracy w zróżnicowanych środowiskach. Przykładowo, analiza poziomu empatii, umiejętności negocjacji międzykulturowych czy samoświadomości może stać się podstawą do planowania strategii rozwojowych zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów.

W kontekście szkolnym kompetencje międzykulturowe mogą być rozwijane przez:

- celowe działania dydaktyczne (np. projekty międzykulturowe, edukacja globalna),
- wykorzystanie analizy przypadków i odgrywania ról,
- promowanie krytycznego myślenia i samooceny,
- wspieranie dialogu i współpracy w zróżnicowanych zespołach uczniowskich.

Rozwijanie kompetencji międzykulturowych powinno być traktowane jako długofalowy proces, wspierany systemowo przez instytucje edukacyjne, polityki oświatowe i szkolenia kadry pedagogicznej. Ułatwia to nie tylko integrację uczniów z doświadczeniem migracyjnym, ale również buduje bardziej sprawiedliwe i solidarne społeczeństwo.

ROZDZIAŁ 2:

METODA GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ

2.1 Opis metody

Metoda Gotowości Międzykulturowej to nowoczesne i zintegrowane podejście edukacyjne oraz doradcze, które ma na celu wspieranie młodych ludzi w rozwijaniu kompetencji niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo. Kluczowym założeniem tej metody jest uznanie różnorodności jako zasobu oraz potrzeba dostosowania działań doradczych i edukacyjnych do potrzeb młodzieży niezależnie od jej pochodzenia etnicznego, językowego czy społeczno-ekonomicznego.

W odróżnieniu od tradycyjnych podejść, które często koncentrują się jedynie na przekazywaniu wiedzy, Metoda Gotowości Międzykulturowej zakłada holistyczne podejście do rozwoju jednostki. Uwzględnia nie tylko wymiar poznawczy, ale także emocjonalny i społeczny, promując postawy empatii, otwartości i elastyczności. Metoda ta znajduje zastosowanie zarówno w edukacji formalnej (szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne), jak i pozaformalnej (organizacje młodzieżowe, programy integracyjne, centra kariery).

2.2 Cztery filary metody

Zrozumienie własnych zasobów i tożsamości

Punktem wyjścia dla rozwoju gotowości międzykulturowej jest głęboka refleksja nad sobą. Filar ten koncentruje się na wspieraniu młodzieży w rozpoznawaniu własnych zasobów – zarówno materialnych, jak i niematerialnych (np. język, doświadczenie migracyjne, znajomość różnych kultur, wartości wyniesione z domu rodzinnego). Kluczowe jest także zrozumienie swojej tożsamości kulturowej i społecznej, a także roli, jaką pełni ona w codziennym funkcjonowaniu.

Tożsamość młodego człowieka jest procesem dynamicznym, kształtowanym przez interakcje społeczne, edukację, środowisko rodzinne oraz media. Uświadomienie sobie tego, kim jestem, skąd pochodzę i jakie mam wartości, stanowi fundament do budowania poczucia własnej wartości i gotowości do kontaktu z „Innym”. W tym kontekście istotna jest także praca nad stereotypami, jakie młodzież może mieć wobec siebie i innych – wynikającymi z przynależności narodowej, religijnej czy społecznej.

Zdobywanie wiedzy o środowiskach wielokulturowych

Drugi filar metody zakłada budowanie świadomego rozumienia realiów życia w społeczeństwach zróżnicowanych kulturowo. Wiedza ta dotyczy zarówno aspektów społecznych, jak i prawnych, edukacyjnych czy ekonomicznych.

Kluczowym elementem jest zrozumienie, czym jest wielokulturowość, jakie są jej modele (np. asymilacja, integracja, separacja) oraz jakie wyzwania i korzyści się z nią wiążą.

Edukacja w tym zakresie powinna obejmować informacje o:

- prawach człowieka i zasadach równego traktowania,
- zróżnicowaniu językowym, religijnym i obyczajowym,
- historii migracji i przyczynach przymusowego opuszczenia kraju,
- zasadach funkcjonowania systemów edukacyjnych i rynku pracy w różnych kontekstach kulturowych.

Wiedza ta służy nie tylko budowaniu kompetencji, ale i redukowaniu lęku przed nieznanym oraz przeciwdziałaniu dezinformacji i uprzedzeniom.

3

Przełamywanie barier kulturowych i stereotypów

Trzeci filar metody koncentruje się na identyfikowaniu, analizie i dekonstrukcji stereotypów oraz uprzedzeń kulturowych. Celem jest zrozumienie, w jaki sposób stereotypy powstają, jakie mechanizmy psychologiczne i społeczne za nimi stoją oraz jak wpływają one na relacje międzyludzkie i integrację społeczną.

Stereotypy mogą mieć formę zarówno negatywnych, jak i pozornie pozytywnych uproszczeń. Ich wspólną cechą jest generalizacja i pomijanie indywidualnych cech drugiej osoby.

W ramach tego filaru młodzież uczy się rozpoznawać własne uprzedzenia, rozwijać empatię i podejmować wysiłek zrozumienia innego człowieka z jego perspektywy.

Elementem pracy w tym obszarze jest również nauka reagowania na dyskryminację, mowę nienawiści czy mikroagresje – zarówno jako świadek, jak i osoba bezpośrednio zaangażowana.

4

Planowanie rozwoju osobistego w środowisku wielokulturowym

Ostatni filar metody koncentruje się na wspieraniu młodych ludzi w aktywnym projektowaniu własnej ścieżki rozwoju edukacyjnego i zawodowego z uwzględnieniem ich kompetencji międzykulturowych. Młodzież jest zachęcana do postrzegania swojej różnorodności jako zasobu, np. znajomości języków, elastyczności, doświadczenia życia w różnych systemach kulturowych, który może być wykorzystany na rynku pracy oraz w działaniach społecznych.

Rozwój ten obejmuje:

- identyfikację celów edukacyjnych i zawodowych,
- analizę dostępnych możliwości (np. programów międzynarodowych, wolontariatu, szkoleń),
- naukę adaptacji do zmieniających się warunków oraz zarządzania stresem i niepewnością,
- budowanie sieci wsparcia społecznego i zawodowego.

Młodzież zyskuje nie tylko większe poczucie sprawczości, ale i motywację do działania w różnorodnym świecie, w którym współpraca, kreatywność i elastyczność stają się kluczowymi wartościami.

2.3 Znaczenie metody w XXI wieku

Zdolność do współpracy w środowiskach wielokulturowych staje się jedną z kluczowych kompetencji XXI wieku – nie tylko w edukacji, ale też na rynku pracy, w życiu społecznym i w działaniach obywatelskich.

Metoda Gotowości Międzykulturowej pozwala młodzieży lepiej rozumieć siebie i innych, otwiera ich na różnorodność oraz wspiera ich w procesie budowania spójnych i odpornych społeczeństw.

Wzmacnia także rolę szkoły jako miejsca nie tylko przekazywania wiedzy, ale również kształtowania wartości i postaw społecznych. W tym kontekście metoda ta nie jest dodatkiem do edukacji, lecz jej integralną częścią, odpowiadającą na najważniejsze wyzwania współczesnego świata.

ROZDZIAŁ 3:

PRAKTYCZNE NARZĘDZIA I PRZYKŁADY DLA EDUKATORÓW

Gotowość międzykulturowa rozwija się poprzez świadome i zaplanowane działania edukacyjne, które wspierają postawy otwartości, szacunku i współpracy. W niniejszym rozdziale zebrano praktyczne przykłady, ćwiczenia i narzędzia, które edukatorzy mogą wykorzystać w swojej codziennej pracy. Rozdział ten łączy omówienie kluczowych elementów gotowości międzykulturowej z konkretnymi wskazówkami metodycznymi, pozwalającymi na wdrożenie tej koncepcji w praktyce.

3.1 Kluczowe elementy gotowości międzykulturowej i ich zastosowanie w pracy edukacyjnej

Rozwijanie gotowości międzykulturowej obejmuje szereg umiejętności i postaw, które są niezbędne do efektywnego działania w różnorodnych środowiskach. Do kluczowych elementów należą: świadomość kulturowa, otwartość umysłu, empatia, adaptacyjność i komunikatywność. Każdy z tych komponentów można rozwijać poprzez konkretne działania, które przedstawiono poniżej:

Otwartość umysłu

Opis: Otwartość umysłu to gotowość do przyjmowania różnych perspektyw i refleksji nad własnymi przekonaniemami.

Znaczenie: Pomaga w przełamywaniu barier, uprzedzeń i tworzy fundament dla dialogu.

Przykłady działań edukatora:

- Dyskusje o stereotypach,
- Analiza przypadków z różnych kultur,
- Praca z filmami i książkami z różnych kręgów kulturowych.

Propozycja ćwiczenia: Analiza scenariusza konfliktu kulturowego – uczniowie rozważają, jak można zareagować z różnych perspektyw.

Źródło: Johnson, L. (2021). *Otwartość w komunikacji międzykulturowej*. Międzynarodowy Dziennik Stosunków Międzykulturowych.

Empatia

Opis: Zdolność do rozumienia emocji i doświadczeń innych osób, zwłaszcza z odmiennych środowisk.

Znaczenie: Ułatwia komunikację, zmniejsza konflikty i buduje relacje.

Przykłady działań edukatora:

- Odgrywanie ról,
- Rozmowy o osobistych doświadczeniach migracyjnych,
- Dzienniki refleksji emocjonalnej.

Propozycja ćwiczenia: "Wciel się w inną rolę" – uczniowie losują karty z opisem postaci z innego kraju i opisują, jak wygląda ich dzień z tej perspektywy.

Źródło: Williams, R. (2023). *Empatia w środowisku wielokulturowym*. Dziennik Relacji Interpersonalnych.

Adaptacyjność

Opis: Umiejętność elastycznego reagowania na zmiany w otoczeniu społecznym i kulturowym.

Znaczenie: Ułatwia integrację, buduje odporność i wspiera procesy edukacyjne.

Przykłady działań edukatora:

- Elastyczne ocenianie uczniów z doświadczeniem migracyjnym,
- Zmiana metod pracy w zależności od potrzeb grupy,
- Scenariusze adaptacyjne typu "co byś zrobił, gdyby...".

Propozycja ćwiczenia: "Plan B" – uczniowie wymyślają alternatywne rozwiązania dla typowych sytuacji szkolnych z perspektywy nowego ucznia z innej kultury.

Źródło: Garcia, T. (2023). *Siła zdolności adaptacyjnych w zaangażowaniu międzykulturowym*. Przegląd Edukacji Globalnej.

Komunikatywność

Opis: Umiejętność jasnej i empatycznej komunikacji werbalnej i niewerbalnej w kontekście międzykulturowym.

Znaczenie: Buduje relacje, przeciwdziała nieporozumieniom i wspiera inkluzję.

Przykłady działań edukatora:

- Nauczanie różnych form powitania i komunikacji,
- Praca z komunikacją niewerbalną,
- Wspieranie komunikacji wizualnej i języków domowych uczniów.

Propozycja ćwiczenia: "Znaczenie gestów" – uczniowie porównują znaczenia gestów w różnych kulturach i tworzą mini-przewodnik kulturowy.

Źródło: Brown, A. (2022). *Doskonalenie umiejętności komunikacyjnych obywateli świata*. Dziennik Kształcenia i Szkolenia.

Edukatorzy powinni rozwijać praktyki refleksyjne i tworzyć sytuacje edukacyjne oparte na współpracy, które umożliwiają uczniom doświadczanie i analizowanie różnic kulturowych.

Kluczowe elementy gotowości międzykulturowej

Składnik	Opis	Znaczenie	Źródło
Świadomość kulturowa	Rozumienie i docenianie różnic kulturowych.	Ma to zasadnicze znaczenie dla uznania różnorodności i wspierania inkluzywności.	Smith, J. (2022). Rola świadomości kulturowej w edukacji. Dziennik Psychologii Edukacyjnej.
Otwartość umysłu	Gotowość do rozważenia i zaakceptowania różnych perspektyw.	Promuje współpracę i zmniejsza uprzedzenia.	Johnson, L. (2021). Otwartość w komunikacji międzykulturowej. Międzynarodowy Dziennik Stosunków Międzykulturowych.
Empatia	Umiejętność rozumienia i dzielenia się uczuciami innych.	Ułatwia lepszą komunikację i współpracę między różnymi grupami.	Williams, R. (2023). Empatia w środowisku wielokulturowym. Dziennik Relacji Interpersonalnych.
Adaptacji	Zdolność do dostosowywania zachowań i myślenia w odpowiedzi na nowe konteksty kulturowe.	Umożliwia efektywne interakcje w różnych środowiskach.	Garcia, T. (2023). Siła zdolności adaptacyjnych w zaangażowaniu międzykulturowym. Przegląd Edukacji Globalnej.
Komunikatywność	Biegłość w komunikacji werbalnej i niewerbalnej w różnych kulturach.	Niezbędny do skutecznego dialogu i budowania relacji.	Brown, A. (2022). Doskonalenie umiejętności komunikacyjnych obywateli świata. Dziennik Kształcenia i Szkolenia.

Podsumowując, kluczowe elementy gotowości międzykulturowej to zestaw kompetencji, które można kształtować poprzez działania oparte na współpracy, refleksji i doświadczeniu. Rolą edukatora jest nie tylko przekazywanie wiedzy, ale także modelowanie postaw otwartości, szacunku i dialogu w codziennej pracy z młodzieżą.

W kolejnym części przedstawione zostaną przykłady ćwiczeń integracyjnych oraz działań edukacyjnych osadzonych w kontekście wielokulturowości.

3.2 Scenariusze ćwiczeń i działań edukacyjnych

Świadomość kulturowa

Ćwiczenie 1

"Nasze korzenie – wspólna mapa świata"

Cel: Uświadomienie uczniom różnorodności kulturowej w klasie, budowanie tożsamości i integracja grupy.

Przebieg:

1. Nauczyciel rozwiesza dużą mapę świata lub wykorzystuje mapę cyfrową na tablicy multimedialnej.
2. Uczniowie zaznaczają na niej kraje pochodzenia swojej rodziny lub kultur, z którymi się identyfikują.
3. Każdy uczestnik przygotowuje krótki opis wybranego zwyczaju, języka, potrawy lub wartości z tego regionu.
4. Klasa tworzy wspólną „księgę różnorodności” z prezentacjami uczniów.

Pytania pomocnicze:

- Co łączy te miejsca?
- Czy są jakieś podobieństwa między naszymi historiami?
- Jakie wartości są dla nas wspólne, mimo różnic?

Wskazówki dla edukatora: Wspieraj wypowiedzi uczniów, zachęcaj do zadawania pytań. Zadbaj, aby każda kultura była traktowana z szacunkiem. Możesz zorganizować dzień kulinarny lub muzyczny inspirowany opowieściami uczniów.

Ćwiczenie 2

"Kultura dnia codziennego"

Cel: Uświadomienie, że kultura to nie tylko święta i tradycje, ale codzienne zachowania, normy i wartości.

Przebieg:

1. Uczniowie pracują w parach. Każdy z nich opowiada, jak wygląda jego typowy dzień – posiłki, sposoby okazywania szacunku, relacje rodzinne, czas wolny.
2. Następnie porównują doświadczenia, szukając podobieństw i różnic.
3. Wspólnie zapisują jedną nową rzecz, której dowiedzieli się o partnerze.

Pytania:

- Co Cię zaskoczyło?
- Co było podobne, mimo różnic kulturowych?
- Jakie wartości zauważasz w codziennych nawykach?

Wskazówki dla edukatora: Pomóż uczniom zauważyć, że różnorodność nie zawsze jest „egzotyczna” – czasem tkwi w prostych rzeczach. Zachęć do otwartości i zadawania pytań bez oceniania.

Otwartość umysłu

Ćwiczenie 1

"Inny punkt widzenia"

Cel: Rozwijanie umiejętności spojrzenia na sytuację z różnych perspektyw i zrozumienia wielości punktów widzenia.

Przebieg:

1. Nauczyciel przedstawia krótką historię sytuacji konfliktowej (np. uczennica z innej kultury nie chce uczestniczyć w zajęciach sportowych ze względu na strój).
2. Uczniowie dzielą się na grupy i każda grupa otrzymuje inną rolę: nauczyciel, uczennica, rodzic, rówieśnik.
3. Grupy analizują sytuację z perspektywy swojej postaci i przedstawiają swoje stanowisko.

Pytania:

- Co Twoja postać czuje i myśli?
- Jak można znaleźć rozwiązanie, które uwzględnia różne potrzeby?

Wskazówki: Zadbaj o spokojną atmosferę. Podkreśl, że nie ma jednej „właściwej” odpowiedzi. Zakończ refleksją o znaczeniu rozmowy i kompromisu.

Ćwiczenie 2

"Zdanie, z którym się nie zgadzam"

Cel: Ćwiczenie tolerancji i rozwijanie umiejętności dyskusji bez oceniania.

Przebieg:

1. Każdy uczeń losuje zdanie, z którym może się nie zgadzać (np. „Wszyscy imigranci powinni w pełni dostosować się do lokalnych zwyczajów”).

2. Jego zadaniem jest znaleźć dwa argumenty, które mogłyby poprzeć to zdanie – z empatią i zrozumieniem, bez wyśmiewania.

3. Na koniec uczeń może powiedzieć, jakie jest jego prawdziwe zdanie.

Pytania:

- Co było trudne w tej pracy?
- Czy dostrzegasz teraz inne spojrzenie na ten temat?

Wskazówki: Przed ćwiczeniem warto przypomnieć zasady bezpiecznej rozmowy: brak oceniania, otwartość, szacunek.

Empatia

Ćwiczenie 1

"Moje imię, moja historia"

Cel: Budowanie wzajemnego zrozumienia i zaufania poprzez podzielenie się osobistymi historiami związanymi z imionami uczestników.

Opis ćwiczenia: W tym ćwiczeniu każdy uczestnik ma za zadanie przedstawić historię swojego imienia, co pozwala na lepsze zrozumienie kulturowych i indywidualnych kontekstów każdej osoby. Imiona często niosą ze sobą głębokie znaczenie kulturowe, rodzinne lub osobiste, które mogą wpływać na tożsamość jednostki.

Przebieg:

1. Każdy uczestnik przygotowuje krótką prezentację swojego imienia (około 2-3 minuty).
2. W prezentacji należy zawrzeć:
 - Pochodzenie imienia (np. z jakiego języka się wywodzi, co oznacza).
 - Dlaczego otrzymali to imię – tutaj mogą pojawić się historie związane z rodzinnymi tradycjami, znaczącymi wydarzeniami lub postaciami.
 - Jakieś osobiste anegdoty lub wspomnienia związane z imieniem.
3. Po prezentacji każdej osoby, grupa ma za zadanie krótko omówić, co nowego dowiedzieli się o swoich kolegach i koleżankach.

Cele szczegółowe:

- Promowanie kulturowej świadomości i wzajemnego szacunku.
- Rozwijanie umiejętności słuchania i empatii wśród uczestników.
- Wzmocnienie więzi między uczestnikami.

Wskazówki:

- Zachęcaj uczestników do szczerości i otwartości, ale również do szacunku dla historii innych.
- Prowadź dyskusję w sposób, który umożliwia wszystkim uczestnikom równy udział.
- Podkreśl, jak ważne jest zrozumienie i celebrowanie różnorodności w każdej grupie.

Ćwiczenie 2

"Spacer w cudzych butach"

Cel: Zwiększenie empatii i rozumienia wyzwań, z jakimi mierzą się osoby z innych środowisk.

Przebieg:

1. Każdy uczeń losuje kartę z postacią (np. dziecko z ośrodka dla uchodźców, osoba z niepełnosprawnością, uczeń mówiący słabo po polsku).
2. Odpowiada na pytania z perspektywy tej osoby: Jak wygląda mój dzień? Co mnie cieszy, czego się obawiam?
3. Po pracy indywidualnej – uczniowie dzielą się refleksją w parach lub grupach.

Pytania:

- Jak się czułeś w tej roli?
- Co było dla Ciebie trudne, co zaskakujące?
- Czy teraz inaczej patrzysz na takie osoby?

Wskazówki: Wprowadź ćwiczenie z wyczuciem, bez przymusu. Zapewnij, że każda perspektywa jest ważna. Zachęcaj do empatycznego słuchania.

Adaptacyjność

Ćwiczenie 1

"Zmiana planu"

Cel: Trening elastyczności i radzenia sobie w sytuacjach zmiany.

Przebieg:

1. Klasa ma wykonać zadanie w grupach (np. przygotować plakat „Nasza szkoła przyszłości”).
2. Po 10 minutach nauczyciel ogłasza zmianę: zamiana grup, zmiana tematu lub narzędzi.
3. Uczniowie kontynuują pracę w nowych warunkach.

Pytania:

- Jak zareagowałeś na zmianę?
- Co Ci pomogło się dostosować?
- Jakie emocje pojawiły się w Tobie i jak je wykorzystałeś?

Ćwiczenie 2

"Nowy w klasie"

Cel: Budowanie empatii i refleksji nad procesem integracji.

Przebieg:

1. Nauczyciel wprowadza fikcyjną postać nowego ucznia (np. „Ali z Syrii”).
2. Uczniowie planują działania, które pomogą mu poczuć się dobrze w nowym środowisku: plan powitania, opiekuna, aktywności klasowe.
3. Zespół przedstawia swój plan klasie.

Pytania:

- Co może sprawić, że nowa osoba poczuje się mile widziana?
- Jakie sygnały mogą świadczyć o wykluczeniu?

Wskazówki: Upewnij się, że uczniowie nie tworzą stereotypowych założeń. Zachęć do wyobrażenia sobie realnych emocji i potrzeb.

Komunikatywność

Ćwiczenie 1

"W milczeniu"

Cel: Doświadczenie roli komunikacji niewerbalnej.

Przebieg:

1. Uczniowie w parach wykonują zadanie (np. budują konstrukcję z klocków lub układają puzzle), ale nie mogą mówić – jedynie używać gestów, mimiki, rysunków.
2. Po zakończeniu omawiają swoje odczucia.

Pytania:

- Jakie sygnały były zrozumiałe?
- Co sprawiało trudność?

Ćwiczenie 2

"Powitania świata"

Cel: Pokazanie, jak różnorodna jest komunikacja w różnych kulturach.

Przebieg:

1. Nauczyciel prezentuje filmiki lub zdjęcia różnych form powitania (np. ukłon w Japonii, przyłożenie dłoni do serca, uścisk dłoni).

2. Uczniowie uczą się ich, a przez kolejne dni w klasie stosują „powitanie dnia”.
3. Tworzą plakat z zasadami uprzejmej komunikacji w różnych kulturach.

Wskazówki: Zachęcaj do szacunku i unikania wyśmiewania. Podkreśl, że każdy sposób komunikacji ma swoją wartość i historię.

• • • Każde z opisanych ćwiczeń można modyfikować w zależności od wieku, wielkości grupy i kontekstu pracy edukacyjnej.
• • • Zachęcamy, aby edukatorzy traktowali je jako inspirację do własnych działań, dopasowanych do konkretnych potrzeb i możliwości uczniów.

3.3 Edukacja wielokulturowa w programie uczenia i nauczania

Włączanie tematów wielokulturowych do programu uczenia i nauczania może odbywać się poprzez:

- Tworzenie projektów interdyscyplinarnych (np. kultura a ekologia, języki świata).
- Analizę literatury i filmów z różnych kręgów kulturowych.
- Zapraszanie gości z różnych środowisk etnicznych i religijnych.
- Organizowanie dni tematycznych (np. Dzień Języków Obcych).
- Tworzenie klasowych kodeksów wartości opartych na otwartości i empatii.

Edukacja międzykulturowa w edukacji pozaformalnej

Edukacja pozaformalna odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu gotowości międzykulturowej, szczególnie wśród młodzieży uczestniczącej w działaniach organizacji młodzieżowych, projektach międzynarodowych, wolontariatach czy warsztatach tematycznych. To właśnie w tych przestrzeniach młodzi ludzie mają szansę doświadczyć współpracy z rówieśnikami z różnych środowisk, uczyć się poprzez doświadczenie, a także rozwijać umiejętności społeczne i komunikacyjne w kontekstach międzykulturowych.

Programy pozaformalne cechuje elastyczność, możliwość aktywnego uczestnictwa, stosowanie metod opartych na współpracy, refleksji i twórczym rozwiązywaniu problemów. Edukatorzy pozaformalni często pełnią rolę mentorów lub facylitatorów, wspierając młodzież w odkrywaniu własnych zasobów i przełamywaniu stereotypów.

	Obszar tematyczny	Przykład integracji treści międzykulturowych
1	Warsztaty z komunikacji	Ćwiczenia z aktywnego słuchania w parach międzykulturowych, analiza różnic w gestach i intonacji między kulturami.
2	Szkolenia z cyberbezpieczeństwa	Dyskusja o różnicach w podejściu do prywatności i technologii w różnych krajach, analiza przypadków z różnych regionów.
3	Projekty artystyczne	Tworzenie wspólnego muralu z symbolami wielokulturowości lub warsztaty fotograficzne dokumentujące różnorodność lokalnej społeczności.
4	Wolontariat lokalny	Organizacja dnia wspólnoty z udziałem lokalnych społeczności migrantów i uchodźców, wspólne gotowanie, opowiadanie historii, zabawy dziecięce.
5	Gry i symulacje edukacyjne	Gra „Uchodźca” lub symulacja „Granica”, pozwalająca wcielić się w rolę osób migrujących i zrozumieć ich wyzwania.
6	Spotkania młodzieżowe	Wieczory kulturowe, quizy międzykulturowe, debaty oksfordzkie na temat tożsamości, tolerancji i różnic.

Edukacja pozaformalna stanowi istotne uzupełnienie edukacji szkolnej, rozwijając kompetencje społeczne i międzykulturowe w sposób autentyczny i osadzony w realnym doświadczeniu.

Edukacja międzykulturowa jako element programu formalnego

W edukacji formalnej rozwijanie kompetencji międzykulturowych może być realizowane poprzez różne przedmioty, projekty edukacyjne, inicjatywy szkolne oraz metody dydaktyczne. Kluczowe jest, aby treści związane z różnorodnością kulturową nie były traktowane marginalnie lub jednorazowo, lecz włączane w sposób systematyczny w proces nauczania.

Edukacja formalna stwarza przestrzeń do rozwijania gotowości międzykulturowej m.in. poprzez:

- realizację projektów interdyscyplinarnych dotyczących migracji, globalizacji, praw człowieka,
- omawianie zagadnień wielokulturowości na lekcjach języków obcych, WOS, historii i geografii,
- zapraszanie przedstawicieli różnych kultur i organizacji pozarządowych do szkół,
- organizowanie dni tematycznych (np. Dzień Tolerancji, Tydzień Kultur Świata),
- wdrażanie zasad edukacji globalnej i edukacji obywatelskiej.

	Przedmiot szkolny	Możliwości wprowadzenia edukacji międzykulturowej
1	Historia	Analiza migracji, kolonializmu, historii mniejszości narodowych i etnicznych.
2	Wiedza o społeczeństwie	Dyskusje o prawach człowieka, tolerancji, mowie nienawiści, społeczeństwie wielokulturowym.
3	Język polski	Analiza literatury z różnych kręgów kulturowych, tworzenie opowiadań inspirowanych różnorodnością.
4	Geografia	Studium regionów świata, analiza zjawisk migracyjnych, różnic w stylach życia i strukturach społecznych.
5	Języki obce	Poznawanie kultury krajów anglojęzycznych, niemieckojęzycznych itd., projekty międzykulturowe.
6	Etyka / Religia	Rozmowy o wartościach, porównanie różnych systemów moralnych i religijnych.
7	Godzina wychowawcza	Integracyjne gry i ćwiczenia, tworzenie klasowych kodeksów otwartości, rozmowy o stereotypach.

Takie działania wzmocniają u uczniów postawy otwartości, empatii, odpowiedzialności społecznej oraz uczą ich, jak współpracować w zróżnicowanym środowisku.

Edukacja międzykulturowa jako inwestycja w przyszłość

Edukacja międzykulturowa nie jest jedynie odpowiedzią na wyzwania współczesności – jest także inwestycją w przyszłość. Świat, w którym młodzież będzie dorastać i pracować, będzie jeszcze bardziej zróżnicowany, połączony i wymagający umiejętności współpracy ponad podziałami kulturowymi.

Inwestowanie w kompetencje międzykulturowe:

- buduje spójność społeczną i zapobiega wykluczeniu,
- zwiększa szanse młodych ludzi na rynku pracy,
- wspiera innowacyjność, kreatywność i myślenie systemowe,
- rozwija wrażliwość społeczną i poczucie odpowiedzialności za wspólnotę,
- przygotowuje młodzież do aktywnego obywatelstwa lokalnego i globalnego.

Rekomendacje dla nauczycieli i edukatorów

- Włączaj elementy międzykulturowe w sposób naturalny i zintegrowany z treściami przedmiotowymi.
- Uwzględniaj różnorodność w materiałach dydaktycznych (literatura, obrazy, studia przypadków).
- Stosuj metody aktywizujące, takie jak symulacje, debaty, praca projektowa.
- Prowadź zajęcia w duchu dialogu, dając przestrzeń na wyrażenie opinii i perspektyw uczniów.

- Dostosuj styl komunikacji do potrzeb uczniów z doświadczeniem migracyjnym.
- Buduj relacje z uczniami oparte na zaufaniu, otwartości i poszanowaniu ich tożsamości.
- Wspieraj działania szkolne i lokalne na rzecz integracji i współpracy międzykulturowej.
- Doskonal swoje kompetencje w zakresie edukacji międzykulturowej poprzez kursy, szkolenia, webinaria.

Gotowość międzykulturowa staje się zatem nie tylko kompetencją przydatną, ale wręcz konieczną dla budowania przyszłości opartej na współpracy, szacunku i dialogu.

ROZDZIAŁ 4:

IRLANDZKIE METODY PRACY Z MŁODZIEŻĄ

4.1 Wprowadzenie do kontekstu irlandzkiego

Irlandia, znana z dynamicznych zmian demograficznych oraz rosnącej różnorodności kulturowej, rozwinęła szereg nowatorskich metod angażowania młodzieży w działania społeczne i edukacyjne. W odpowiedzi na wyzwania związane z integracją migrantów, wzrostem liczby uchodźców oraz potrzebą wzmocnienia wspólnoty, organizacje młodzieżowe, instytucje edukacyjne i lokalne władze wdrożyły trzy główne metody pracy:

- promowanie solidarności społecznej poprzez projekty społeczne,
- wspieranie gotowości międzykulturowej poprzez warsztaty wymiany kulturowej,
- wspieranie wielokulturowości poprzez odgrywanie scenariuszy i symulacje.

Miasta takie jak Dublin, Cork, Limerick czy Galway stanowią centra działań edukacyjnych i obywatelskich, w których wdrażane są te podejścia. Wspólnie tworzą one ramy dla systematycznego rozwijania postaw empatii, współpracy i zrozumienia.

4.2 Trzy główne metody Autpost Academy

Autpost Academy – Irlandzka organizacja specjalizująca się w pracy z młodzieżą - opracowała trzy wiodące metody, które są stosowane w edukacji i działalności społecznej w Irlandii:

1

Promowanie solidarności społecznej poprzez projekty społeczne

Metoda opiera się na włączaniu młodych ludzi w działania na rzecz wspólnot lokalnych. Celem jest rozwój poczucia odpowiedzialności społecznej, empatii i współpracy.

- **Na obszarach wiejskich (hrabstwo Kerry):** grupy młodzieżowe angażują się w sprzątanie plaż, sadzenie drzew, lokalne kampanie ekologiczne.
- **W miastach (Cork, Limerick):** młodzież organizuje warsztaty międzypokoleniowe (np. z obsługi smartfonów dla seniorów), gotuje wspólne posiłki dla samotnych mieszkańców.
- **Na poziomie krajowym:** organizacje takie jak Foróige wspierają Youth Citizenship Projects, które rozwijają kompetencje obywatelskie i społeczne.

Jak wdrożyć to u siebie?

- Jakie lokalne wyzwania społeczne mogą być punktem wyjścia do projektu z młodzieżą?
- W jaki sposób mogę zaprosić młodzież do współdecydowania o temacie działań?
- Jak zapewnić inkluzyjny udział młodzieży z doświadczeniem migracji?

2

Wspieranie gotowości międzykulturowej poprzez warsztaty wymiany kulturowej

Metoda ta zakłada świadome tworzenie przestrzeni do poznawania różnych kultur, dzielenia się historiami i wspólnych działań młodzieży z różnych środowisk kulturowych.

- **Szkoły i centra młodzieżowe w Galway i Droghedzie:** organizują wydarzenia związane z obchodami Dnia Uchodźcy, Międzynarodowego Dnia Języków.
- **Festiwale (np. Święto Patryka):** młodzież z różnych krajów tworzy wspólne wystawy, prezentacje i stoiska promujące swoje dziedzictwo kulturowe.
- **Współpraca transgraniczna:** młodzież z Irlandii Północnej i Republiki Irlandii wspólnie uczestniczy w warsztatach na temat historii i współczesności swoich społeczności.

Jak wdrożyć to u siebie?

- Z jakimi trudnymi sytuacjami kulturowymi spotykają się moi uczestnicy?
- Jak mogę bezpiecznie moderować ćwiczenia z odgrywaniem ról?
- Jakie kompetencje (np. empatia, komunikacja) chcę rozwijać poprzez tę metodę?

3

Istnienie międzykulturowe poprzez scenariusze edukacyjne

Metoda "istnienia międzykulturowego" opiera się na tworzeniu przestrzeni, w których młodzież może eksplorować i doświadczać złożoności życia w wielokulturowym społeczeństwie. Poprzez odgrywanie ról, symulacje oraz refleksję grupową uczestnicy uczą się, jak funkcjonować w sytuacjach pełnych różnorodnych kontekstów społecznych i kulturowych.

- **W klubach młodzieżowych i drużynach sportowych:** młodzież odgrywa scenki związane z barierami językowymi, uprzedzeniami czy konfliktami w grupach międzykulturowych.
- **W ośrodkach dla uchodźców i programach integracyjnych:** symulacje rozmów z urzędnikami, sytuacji z życia codziennego, adaptacji do nowej szkoły.
- **W programach szkoleniowych dla nauczycieli i trenerów:** sesje treningowe z elementami dramy, refleksji i analizy przypadków.

Ta metoda nie tylko uczy, ale i transformuje – umożliwia uczestnikom lepsze zrozumienie samych siebie oraz drugiego człowieka w kontekście kulturowym.

Jak wdrożyć to u siebie?

- Czy w moim środowisku są osoby, które mogą podzielić się swoją kulturą?
- Jakie święta, wydarzenia lub okazje mogę wykorzystać do zorganizowania spotkania międzykulturowego?
- Jak zadbać o to, by wszystkie głosy były wysłuchane i docenione?

Co z tego może zaadaptować europejski edukator?

- Pracę metodą projektową opartą na lokalnych potrzebach społecznych, angażującą młodzież w działania obywatelskie i proekologiczne.
- Warsztaty wymiany kulturowej jako narzędzie dialogu i wzmacniania gotowości międzykulturowej – także w małych społecznościach.
- Odgrywanie ról i scenariusze sytuacyjne do ćwiczenia empatii, komunikacji i rozwiązywania konfliktów kulturowych.
- Systemowe wsparcie edukatorów i kadry w rozwijaniu kompetencji międzykulturowych i włączających.

4.3 Metoda gotowości międzykulturowej jako irlandzki wkład

Wspólnie z partnerami z Irlandii, w ramach współpracy z Autpost Academy, powstała innowacyjna **Metoda Gotowości Międzykulturowej**. Jest ona centralnym punktem niniejszego przewodnika i stanowi odpowiedź na wyzwania współczesnych systemów edukacyjnych, związane z globalizacją, migracjami i różnorodnością społeczną.

Celem metody jest rozwój kompetencji niezbędnych do życia, pracy i nauki w środowisku zróżnicowanym kulturowo. Jej cztery filary to:

Zrozumienie własnej tożsamości i zasobów

Uczestnicy uczą się rozpoznawać swoje wartości, przekonania i mocne strony, identyfikować stereotypy i mechanizmy społecznego wykluczenia.

Zdobywanie wiedzy o różnorodności

Młodzież poznaje inne kultury, systemy wartości, modele edukacyjne i sposoby życia, rozwija kompetencje globalne i zrozumienie procesów społecznych.

Przełamywanie stereotypów

Uczestnicy pracują na realnych sytuacjach, analizują źródła uprzedzeń, prowadzą moderowane dyskusje i refleksję grupową, uczą się empatii oraz strategii radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych.

Planowanie przyszłości w kontekście wielokulturowym

Uczniowie uczą się wyznaczać cele edukacyjno-zawodowe z uwzględnieniem różnorodności kulturowej, mobilności międzynarodowej, adaptacji do zmiennych warunków pracy i współpracy w globalnych zespołach.

Metoda ta jest uniwersalna – może być stosowana w szkołach, organizacjach pozarządowych, centrach młodzieżowych i placówkach doradczych. Jest skalowalna i elastyczna, oparta na praktyce edukacji międzykulturowej, doradztwa zawodowego oraz pracy metodą projektową.

4.4 Wnioski i znaczenie dla Europy

Irlandzkie metody nie tylko odpowiadają na lokalne potrzeby, ale są zgodne z celami Unii Europejskiej:

- Strategia UE na rzecz młodzieży (2019–2027): wspieranie zaangażowania, dialogu i kompetencji obywatelskich.
- Europejski Zielony Ład: poprzez projekty ekologiczne angażujące młodzież.
- Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności: działania wspierające dialog międzykulturowy i wolontariat.
- Karta Praw Podstawowych UE: promowanie równości, różnorodności i solidarności.
- Europejski rynek pracy: rozwój umiejętności miękkich (komunikacja, empatia, współpraca) potrzebnych w środowisku międzykulturowym.

Wdrażanie metod irlandzkich w innych kontekstach europejskich może stanowić inspirację do budowania otwartych, odpornych i zaangażowanych społeczności młodzieżowych.

Irlandzkie metody pracy z młodzieżą, wspierane przez programy krajowe i europejskie (Erasmus+, Europejski Korpus Solidarności), wpisują się w strategiczne cele UE dotyczące integracji społecznej, kompetencji międzykulturowych i aktywnego obywatelstwa.

Ich wdrażanie pokazuje, że innowacyjne i wartościowe metody edukacyjne mogą powstawać oddolnie, odpowiadając na realne wyzwania lokalnych społeczności.

Wspólna praca polskich i irlandzkich partnerów pozwala tworzyć mosty międzykulturowe i wzmacniać edukatorów w całej Europie w zakresie wspierania młodzieży w budowaniu otwartego i solidarnego społeczeństwa.

Metoda Gotowości Międzykulturowej jest odpowiedzią na kluczowe wyzwania XXI wieku i zasługuje na szczególne miejsce w europejskim dyskursie edukacyjnym jako model łączący teorię, praktykę oraz wartości integracji i równości.

ROZDZIAŁ 5:

PRACA Z MŁODZIEŻĄ Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM I UCHODŹCZYM

5.1 Kim są młodzi migranci i uchodźcy?

Współczesna Europa, w tym Polska, doświadcza dynamicznych zmian demograficznych, których istotnym elementem są migracje. W ich wyniku do szkół i instytucji edukacyjnych trafia coraz więcej młodych osób z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym. Ich obecność stanowi wyzwanie, ale i szansę na wzbogacenie społeczności szkolnych.

Młodzież ta jest bardzo zróżnicowana. Niektórzy przybyli z rodzicami w poszukiwaniu lepszych warunków życia – to migranci ekonomiczni. Inni uciekli z krajów ogarniętych wojną, represjami, prześladowaniami – to osoby z doświadczeniem uchodźstwa. Różnice te wpływają na ich potrzeby, poziom stresu, gotowość do nauki i integracji społecznej.

Ważne jest zrozumienie, że ci młodzi ludzie mogą posiadać cenne zasoby – znajomość kilku języków, odporność psychiczną, motywację do nauki – ale jednocześnie borykają się z licznymi trudnościami: barierami językowymi, traumą, brakiem poczucia bezpieczeństwa czy niezrozumieniem ze strony otoczenia. Rolą edukatorów jest rozpoznanie zarówno tych wyzwań, jak i potencjałów, oraz tworzenie przestrzeni wspierającej ich rozwój.

5.2 Wsparcie edukacyjne i psychospołeczne – potrzeby i dobre praktyki

Młodzież z doświadczeniem migracyjnym wymaga szczególnego wsparcia edukacyjnego i psychospołecznego. Oto główne obszary, na które warto zwrócić uwagę:

- **Bezpieczna przestrzeń:** nowi uczniowie muszą poczuć się zauważeni, akceptowani i mile widziani. Warto stworzyć rytuały powitania, wprowadzenia do klasy, a także wyznaczyć osoby wspierające.
- **Wsparcie językowe:** bariera językowa to najczęściej pierwszy problem. Pomocne mogą być: dwujęzyczne materiały, para uczniów wspierających, zajęcia wyrównawcze, a także przyzwolenie na korzystanie z języka ojczystego w procesie adaptacji.
- **Uważność na kontekst kulturowy:** zrozumienie norm i wartości, z jakimi przychodzi młodzież, ułatwia komunikację i buduje mosty porozumienia. Przykładowo, unikanie kontaktu wzrokowego przez niektóre uczennice może wynikać z norm kulturowych, a nie braku szacunku.
- **Unikanie stygmatyzacji:** warto unikać bezpośredniego wypytywania o traumatyczne doświadczenia. Lepiej skupić się na teraźniejszości, zainteresowaniach, potrzebach i planach ucznia.
- **Współpraca z rodziną i specjalistami:** kontakt z opiekunami, tłumaczami, psychologami czy mediatorami kulturowymi zwiększa efektywność pracy i poczucie wsparcia ucznia.

Praktyki w działaniu

ROZSZERZONE OPISY ĆWICZEŃ

1

Ćwiczenie 1: "Moja historia, moja mapa"

Cel:

Ułatwienie ekspresji, poznanie doświadczeń uczniów w bezpiecznej, kreatywnej formie. Ćwiczenie promuje gotowość międzykulturową poprzez budowanie empatii i wzajemnego zrozumienia.

Przebieg:

- Uczestnicy rysują swoją „mapę życia” – może to być symboliczna trasa (np. droga, rzeka, drzewo), pokazująca najważniejsze etapy, miejsca, osoby, wydarzenia.
- Nie trzeba ujawniać traumatycznych przeżyć – uczniowie mają pełną dowolność, co i jak chcą pokazać.
- Po wykonaniu mapy chętni mogą ją zaprezentować. Prowadzący moderuje rozmowę, zadając pytania np.:
 - Co było dla ciebie najważniejsze na tej drodze?
 - Co ci pomagało w trudnych momentach?
 - Co chciał(a)byś, żeby inni wiedzieli o twojej historii?

Wskazówki dla edukatora:

- Zachowaj pełne poszanowanie dla granic uczestników – nie naciskaj na prezentację map.
- Zadbaj o atmosferę bezpieczeństwa, np. przez podzielenie klasy na mniejsze grupy.
- Uznaj różnorodność doświadczeń – nie wartościuj, nie oceniasz.

Wnioski:

Ćwiczenie pozwala uczniom spojrzeć na własną drogę z dystansu, a innym – dostrzec złożoność cudzych historii. Wzmacnia empatię i zdolność do współodczuwania – kluczowe elementy gotowości międzykulturowej.

2

Ćwiczenie 2: "Dzień Kultur – święto różnorodności"

Cel:

Celebracja różnorodności kulturowej, integracja grupy, wzmocnienie poczucia przynależności.

Przebieg:

- Uczniowie przygotowują prezentacje o swoich kulturach lub krajach pochodzenia (mogą też dotyczyć kultury ich rodziny lub regionu).
- Można zaprezentować: tradycyjne stroje, potrawy, muzykę, tańce, zwyczaje, język.

- Wydarzenie kończy się wspólnym stołem, pokazem lub rozmową na temat: „Czego dowiedziałem/am się o innych i o sobie?”

Wskazówki dla edukatora:

- Zachęcaj, ale nie zmuszaj. Niektórzy uczniowie mogą nie chcieć mówić o swojej kulturze – to również należy uszanować.
- Włącz uczniów w organizację – podział zadań wzmacnia poczucie wpływu.
- Podkreślaj, że nie ma jednej „prawidłowej” kultury – każda wnosi coś wartościowego.

Wnioski:

To ćwiczenie sprzyja kształtowaniu postaw otwartości i szacunku. Uczniowie z doświadczeniem migracyjnym mogą poczuć się docenieni, a inni mają okazję poszerzyć swoje horyzonty i zbudować gotowość do kontaktu z odmiennością kulturową.

Przykład dobrej współpracy z rodzinami migrantów

Studium przypadku: Klub Młodzieżowy "Przystań" – Wrocław

Klub „Przystań” rozpoczął współpracę z rodzinami migrantów z Ukrainy i Gruzji poprzez organizację **spotkań kulturowych z rodzicami**. Zespół edukatorów zauważył, że uczniowie z doświadczeniem migracyjnym lepiej integrują się, gdy ich rodziny czują się zauważone i włączone w działania instytucji.

W ramach działań zrealizowano:

- „**Rodzinną mapę smaków**” – wspólne gotowanie potraw narodowych i rozmowy o tradycjach,
- „**Wieczór historii i bajek**” – dzieci i rodzice opowiadali historie z rodzinnych krajów w tłumaczeniu na polski,
- „**Poradnik dla nowych rodziców**” – opracowany przez rodziców migrantów i kadre, by pomóc nowym rodzinom lepiej zrozumieć zasady funkcjonowania klubu.

Działania spowodowały:

- Zwiększenie się **frekwencji dzieci na zajęciach**,
- poprawę klimatu grupy,
- rodziny migrantów **poczuły się częścią społeczności lokalnej**,
- edukatorzy **zyskali nowe perspektywy i lepsze zrozumienie** potrzeb swoich uczniów.

Wytyczne dla edukatora: jak pracować z tym studium przypadku?

Cel zastosowania case study

- Zainspirowanie się konkretnym przykładem możliwej współpracy z rodzinami migrantów.
- Refleksja nad własną praktyką i potencjalnymi obszarami do adaptacji działań.
- Rozwój gotowości międzykulturowej poprzez pogłębione zrozumienie potrzeb rodzin z doświadczeniem migracyjnym.

Jak pracować ze studium przypadku

- **Przeczytaj wspólnie z grupą edukatorów/studiów szkoleniowych** cały przypadek.
- **Zadaj uczestnikom pytania do dyskusji (np. w parach lub małych grupach):**
 - Co sprawiło, że te działania były skuteczne?
 - Jakie czynniki budowały zaufanie między instytucją a rodzinami?
 - Co z tego moglibyśmy zaadaptować u siebie? Jakie mamy zasoby?
 - Jakie przeszkody widzimy w naszej placówce – i jak można je pokonać?

- **Zachęć do refleksji indywidualnej:**
 - Jakie moje działania edukacyjne wspierają współpracę z rodzinami uczniów/młodzieży?
 - Czy w mojej placówce istnieje przestrzeń na głos rodziców – zwłaszcza tych z doświadczeniem migracji?
- **Wariant aktywizujący:**
 - Poproś uczestników o stworzenie w grupach własnej „mini-mapy działań integracyjnych z rodzinami migrantów” – prosty szkic planu na 1 miesiąc: co, kiedy, z kim, z jakim celem.
 - Zbierz plany i omów je wspólnie – co warto zachować, co dopracować.

Na co zwrócić uwagę:

- Nie wszyscy rodzice migrantów będą gotowi do współpracy od razu – daj im czas i okazje do stopniowego włączania się.
- Działania powinny być dobrowolne i elastyczne – uszanuj kontekst kulturowy, językowy i emocjonalny.
- Upewnij się, że forma komunikacji jest zrozumiała – tłumaczenia, prosty język, grafika, kontakt bezpośredni.
- Staraj się **docenić rolę rodziny jako partnera**, a nie tylko odbiorcy wsparcia.

5.3 Rekomendacje i pułapki – jak nie szkodzić i jak wspierać?

Co warto robić?

1

Stosować język inkluzywny

Jak to robić?

- Zamiast: „uchodźcy” → używaj: „uczniowie z doświadczeniem migracji” lub „młodzież z różnorodnym tłem kulturowym”.
- Nie pytaj: „Skąd uciekłeś?” – zapytaj raczej: „Z jakiego kraju pochodzisz?” lub „Czym chciałbyś/chciałabyś się podzielić o swoim pochodzeniu?”
- Wprowadzaj słowa podkreślające wspólnotę: „nasza klasa”, „nasza grupa”, „nasz projekt”.

Cel: Język kształtuje rzeczywistość – unikanie etykietowania wspiera budowanie równości i szacunku.

2

Budować relacje oparte na zaufaniu, a nie kontroli

Jak to robić?

- Rozpoczynaj spotkania nieformalnie: „Co słychać?”, „Jak się dziś czujesz?”.
- Pytaj o zgodę – np. „Czy chciałbyś/abyś wziąć udział?”, „Czy jest coś, co chcesz dodać?”
- Daj przestrzeń – nie wymagaj od razu aktywności, uszanuj potrzebę obserwacji i stopniowego włączania się.

Cel: Relacja partnerska zmniejsza stres, buduje bezpieczeństwo psychiczne i wspiera procesy uczenia się.

3

Uwzględniać kontekst ucznia

Jak to robić?

- Zamiast zaczynać od trudnych pytań, zapytaj:
 - Co lubisz robić po szkole?”
 - „Jak wyglądała Twoja poprzednia szkoła?”
 - „Co jest dla Ciebie ważne w klasie?”
- Pozwól uczniowi samemu wybrać, czy i kiedy opowie więcej – np. o swojej historii.

Cel: Wspieranie autonomii i poszanowanie prywatności pomaga w budowaniu gotowości do współpracy i otwartości.

4

Rozwijać kompetencje międzykulturowe

Jak to robić?

- Organizuj regularne warsztaty zespołowe – np. na temat:
 - „Jak reagujemy na różnice kulturowe?”
 - „Jakie mamy schematy myślenia o innych?”
- Korzystaj z superwizji – grupowej refleksji nad sytuacjami trudnymi.
- Twórz „bank dobrych praktyk” w zespole edukacyjnym – dziel się rozwiązaniami, które działają.

Cel: Stałe podnoszenie świadomości i umiejętności to warunek skutecznej pracy z młodzieżą w różnorodnych grupach.

Czego unikać?

1. Nadmierna opiekuńczość

Zamiast: „Nie rób tego, to będzie dla Ciebie za trudne”

Powiedz: „Spróbuj, a ja będę w pobliżu, gdybyś potrzebował(a) pomocy”.

Dlaczego to ważne? Zbytnia opiekuńczość może utrwalić poczucie zależności i osłabić wiarę ucznia we własne możliwości.

2. Ignorowanie różnic kulturowych

Zamiast: „U nas wszyscy robią to samo”

Powiedz: „Jak robicie to w Twojej kulturze?” lub „Może masz inny pomysł?”

Dlaczego to ważne? Pomijanie różnic prowadzi do wykluczenia – zauważenie i uszanowanie inności buduje mosty porozumienia.

3. Etykietowanie

Zamiast: „Uchodźcy zawsze są cisi / głośni / zdyscyplinowani / niegrzeczni”

Uznaj indywidualność: „Ten uczeń ma swoje tempo”, „W tej sytuacji zareagował inaczej – sprawdzę, dlaczego”.

Dlaczego to ważne? Etykiety ograniczają, tworzą dystans i zniechęcają do budowania relacji.

5.4 Gotowość międzykulturowa jako codzienna praktyka

Gotowość międzykulturowa to nie jednorazowy warsztat czy projekt – to postawa, która może być obecna każdego dnia:

- **Na przerwie** – zaprosz nowego ucznia do gry w piłkę lub rozmowy.
- **W planowaniu zajęć** – uwzględnij różne perspektywy, tematy globalne i różnorodność kulturową.
- **W ewaluacji** – zapytaj uczniów: „Czy czuliście się dziś usłyszani?“, „Czy ktoś nowy miał okazję się wypowiedzieć?“.

To drobne gesty, które budują klimat otwartości i wzmacniają gotowość całej grupy do życia w społeczeństwie wielokulturowym.

WSPÓŁPRACA SIĘ OPŁACA

Dobre efekty przynosi współdziałanie z innymi nauczycielami, wychowawcami, psychologami, organizacjami społecznymi. Zintegrowane podejście zwiększa skuteczność i zmniejsza ryzyko wypalenia.

Młodzież z doświadczeniem migracyjnym, jeśli otrzyma wsparcie, potrafi wnieść do społeczności ogromne wartości: nowe spojrzenie, empatię, energię i determinację. Twórzmy dla nich środowisko, w którym nie będą musieli wybierać między swoją tożsamością a przynależnością.

To nie oni mają się wpasować. To my mamy otworzyć przestrzeń, która ich przyjmie – z szacunkiem i ciekawością.

ROZDZIAŁ 6:

STRATEGIE ROZWOJU ZAWODOWEGO EDUKATORÓW I PRZYGOTOWANIE DO WARSZTATÓW Z MŁODZIEŻĄ Z UWZGLĘDNIENIEM NARZĘDZI GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ

6.1 Znaczenie samorefleksji w pracy edukatora

Rozwijanie gotowości międzykulturowej u edukatorów zaczyna się od samorefleksji. Kluczowe jest rozpoznanie własnych przekonań, wartości i uprzedzeń, które mogą wpływać na sposób prowadzenia zajęć i relacje z uczniami. Refleksyjna praktyka pozwala nauczycielom lepiej zrozumieć swoje działania, intencje i emocje, a także wpływ, jaki wywierają na młodzież z różnych środowisk kulturowych.

Samorefleksja nie polega na samokrytyce, ale na świadomym przyglądaniu się własnym reakcjom i wzorcom działania. To fundament do zmiany, rozwoju i większej otwartości na różnorodność. W pracy z młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym, gdzie emocje, niepewność i różnice kulturowe są na porządku dziennym, edukatorzy muszą być szczególnie świadomi swojej roli i wpływu.

Przykładowe działania wspierające samorefleksję:

- Prowadzenie dziennika refleksyjnego – np. po każdych zajęciach zapisać, co się udało, co sprawiło trudność i jakie emocje się pojawiły.
- Wymiana doświadczeń z innymi edukatorami – w formie spotkań zespołu, grup wsparcia lub superwizji.
- Korzystanie z narzędzi samooceny kompetencji międzykulturowych – np. testy refleksyjne, check-listy (takie jak Intercultural Readiness Check).

Systematyczne podnoszenie kompetencji międzykulturowych wymaga także dostępu do szkoleń i zasobów edukacyjnych. Wiele instytucji krajowych i międzynarodowych oferuje programy wspierające rozwój nauczycieli w zakresie pracy w zróżnicowanym środowisku.

Możliwości rozwoju:

- Szkolenia oferowane przez ośrodki doskonalenia nauczycieli.
- Udział w projektach międzynarodowych, np. Erasmus+ czy eTwinning.
- Kursy online, np. na platformach FutureLearn, Coursera, UNHCR Learn.
- Konferencje i seminaria poświęcone edukacji międzykulturowej.

Planowanie ścieżki rozwoju zawodowego w tym zakresie to inwestycja w jakość edukacji i dobrostan uczniów. Warto wspierać nauczycieli w procesie zdobywania nowych narzędzi, poszerzania perspektywy oraz pogłębiania refleksji nad własną rolą w budowaniu środowiska sprzyjającego integracji i zrozumieniu kulturowemu.

6.2 Tworzenie integracyjnego środowiska edukacyjnego

Tworzenie środowiska sprzyjającego integracji wymaga świadomego projektowania procesów edukacyjnych, w których każdy uczestnik – niezależnie od pochodzenia – czuje się bezpiecznie, szanowany i zauważony. Edukatorzy, którzy dostrzegają potencjał różnorodności kulturowej, mogą ją wykorzystać jako zasób wzbogacający grupę.

Projektowanie inkluzyjnych zajęć:

- Włączaj do materiałów dydaktycznych perspektywy z różnych kultur – zarówno w tekstach, jak i przykładach, filmach czy ilustracjach.
- Pozwalaj uczniom pracować metodami, które im odpowiadają – umożliwiał prezentacje ustne, prace plastyczne, nagrania audio itp.
- Wspieraj narracje osobiste – np. poprzez zadania: „Opowiedz, co dla Ciebie znaczy dom”, „Jak wygląda Twoje święto rodzinne?”.
- Twórz zasady pracy w grupie z poszanowaniem różnic (np. kodeks grupowy).

Wykorzystanie technologii:

Technologia może być skutecznym narzędziem wspierania integracji i ułatwiania komunikacji.

- Aplikacje do tłumaczeń w czasie rzeczywistym (np. Google Translate, SayHi).
- Platformy edukacyjne z opcją różnojęzyczną (np. LearningApps, Kahoot, Canva).
- Tworzenie cyfrowych portfolio, blogów klasowych lub wspólnych projektów online.
- Organizacja wirtualnych wymian międzykulturowych z uczniami z innych krajów.

Wskazówki dla edukatorów:

- **Dziel się odpowiedzialnością za atmosferę w klasie** – włącz uczniów do współtworzenia środowiska edukacyjnego.
- **Przeciwdziałaj wykluczeniu** – reaguj na mikroagresje, przejawy dyskryminacji lub wykluczenia.
- **Zachęcaj do współpracy międzykulturowej** – np. poprzez dobór różnorodnych zespołów projektowych.

Integracyjne środowisko edukacyjne to nie tylko miejsce nauki, ale przestrzeń społecznego wzrastania. Młodzi ludzie uczą się tu szacunku, empatii i współdziałania – czyli wartości kluczowych dla funkcjonowania we współczesnym, zróżnicowanym świecie.

6.3 Przygotowanie do warsztatów z młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym

Conducting classes with multicultural groups requires special preparation – both in terms of content and emotions.

The intercultural willingness of the educator translates directly into the quality of relationships and the effectiveness of the educational process.

Krok po kroku – przygotowanie:

1

Diagnoza grupy – ustal, jakie języki są reprezentowane w grupie, jakie są wcześniejsze doświadczenia edukacyjne, jakie mogą być potrzeby i obawy uczestników.

2

Dobór metod pracy – sięgaj po metody aktywne, integracyjne, oparte na współpracy. Unikaj technik konfrontacyjnych, które mogą uruchomić trudne wspomnienia.

3

Adaptacja językowa – uprość język instrukcji, używaj przykładów kulturowo neutralnych lub znanych uczestnikom.

4

Zabezpieczenie emocjonalne – przygotuj przestrzeń (także dosłowną), gdzie uczestnicy mogą się wycofać, jeśli poczują się przytłoczeni.

Przykładowy schemat warsztatu:

- **Wprowadzenie i budowanie zaufania** – ćwiczenie „Krąg imion”, „Co mamy wspólnego?”
- **Eksploracja różnorodności** – ćwiczenie „Moje korzenie”, „Moja mapa świata”, kolaż tożsamości
- **Dialog i współpraca** – zadanie w grupach: „Zaprojektujcie idealną szkołę dla wszystkich kultur”
- **Zamknięcie** – runda refleksji, zapisanie „Co zabieram z tego spotkania?”

Additional tips:

- **Zawsze pytaj o zgodę** – nie zakładaj, że każdy chce mówić o swoim pochodzeniu.
- **Obserwuj dynamikę grupy** – zauważaj wycofanie, napięcia, inicjuj interwencję, jeśli trzeba.
- **Daj przestrzeń do bycia sobą** – nie każdy musi reprezentować swoją „kulturę” – nie redukuj ucznia do jego pochodzenia.

Dobre warsztaty z młodzieżą z doświadczeniem migracyjnym

- • • powinny być bezpieczne, angażujące, pełne szacunku i
- • • ciekawości. Ich celem jest nie tylko przekazywanie wiedzy, ale
- • • przede wszystkim wspieranie rozwoju postaw gotowości
- • • międzykulturowej – zarówno u uczestników, jak i
- • • prowadzących.

6.4 Narzędzia diagnozy kompetencji kulturowych

Skuteczne wspieranie gotowości międzykulturowej zaczyna się od diagnozy – zarówno u edukatorów, jak i uczestników działań edukacyjnych. Samoświadomość na temat własnych zasobów, ograniczeń, uprzedzeń czy doświadczeń to pierwszy krok do pogłębionego rozwoju.

1. Diagnoza u edukatorów – samoocena i refleksja

Edukatorzy mogą korzystać z narzędzi diagnozy, które pomagają zidentyfikować ich poziom kompetencji międzykulturowych i obszary do rozwoju. Te narzędzia mogą być stosowane indywidualnie lub w zespołach (np. przed warsztatami).

Przykładowe narzędzia:

- Kwestionariusz Intercultural Readiness Check (IRC) → bada m.in.: tolerancję dla niepewności, komunikację międzykulturową, orientację na relacji (<https://www.ibp.nl/irc>).
- Skala samooceny kompetencji międzykulturowych → prosty arkusz z pytaniami typu:
 - Jak często świadomie włączam perspektywy innych kultur do zajęć, które prowadzę?
 - Czy wiem, jak moje wartości kulturowe wpływają na relacje z młodzieżą?
 - W jakich sytuacjach czuję się niepewnie w pracy z osobą z innego kręgu kulturowego?

- Piramida refleksji kulturowej → narzędzie wizualne, które pozwala rozrysować swoje doświadczenia, wartości i granice kulturowe. Sprawdza się jako wstęp do rozmowy w grupie edukatorów.

Jak pracować z narzędziami?

- Wybierz jedno narzędzie i wypełnij je przed szkoleniem lub warsztatem.
- Porównaj wyniki w zespole – bez oceny, tylko jako punkt wyjścia do rozmowy.
- Wprowadź regularne sesje refleksyjne (np. raz w miesiącu).
- Zidentyfikuj jeden obszar do pracy i zaplanuj konkretną aktywność rozwojową (np. lektura, spotkanie z mentorem, webinarium).

2. Diagnoza wśród uczniów i młodzieży

W edukacji nieformalnej warto traktować diagnozę jako zaproszenie do poznawania siebie – nie jako ocenę. Uczestnicy warsztatów, szkoleń czy spotkań integracyjnych mogą korzystać z aktywizujących metod diagnozy, które jednocześnie rozwijają ich refleksję kulturową.

Przykładowe narzędzia i ćwiczenia:

- • • **1) „Mój kulturowy plecak”** – Uczestnicy rysują plecak, a w nim zapisują/dorysowują, co wnoszą ze swojej kultury (wartości, zwyczaje, język, kuchnię, muzykę itp.).
- • • → **Cel:** zwiększenie samoświadomości kulturowej.
- • • → **Podsumowanie:** Co mamy wspólnego? Co jest różne, ale ciekawe?

2) Skala komfortu kulturowego – Rysujemy oś: 0 – czuję się niepewnie w nowej kulturze; 10 – czuję się swobodnie.

- **Uczestnicy zaznaczają**, gdzie są dziś – i gdzie chcieliby być.
- **Dyskusja:** Co nam pomaga czuć się pewnie? Czego się obawiamy?

3) Test „Jak reaguję w sytuacjach międzykulturowych” (pytania sytuacyjne) – Przykłady scenek (np. „Ktoś śmieje się z twojego imienia”, „Jesteś w grupie, gdzie nikt nie mówi w twoim języku”), a uczestnicy odpowiadają:

- *Jak byś się poczuł/a?*
- *Co byś zrobił/a?*
- *Czy wiesz, dlaczego ktoś mógłby zachować się inaczej?*

3. Wskazówki dla edukatorów

- Wprowadzaj diagnozę jako element rozwoju, a nie selekcji.
- Zawsze wyjaśniaj cel – np. „Chcemy zobaczyć, co już umiemy i nad czym możemy popracować razem”.
- Unikaj etykietowania – diagnoza to nie ranking ani klasyfikacja, tylko proces refleksyjny.
- Łącz diagnozę z planowaniem – np. po zajęciach młodzież wybiera 1 element gotowości międzykulturowej, który chce rozwijać.
- Dbaj o atmosferę bezpieczeństwa – niech wyniki nie będą upubliczniane bez zgody uczestnika.

WNIOSKI KOŃCOWE I REKOMENDACJE

Gotowość międzykulturowa to kompetencja XXI wieku, kluczowa dla spójności społecznej, edukacyjnej i obywatelskiej. Jej rozwój w edukacji pozaformalnej stanowi nie tylko odpowiedź na wyzwania migracji, uchodźstwa i globalizacji, ale przede wszystkim szansę na budowanie wspólnoty opartej na wartościach współistnienia.

Przewodnik ten oferuje narzędzia, które mogą wspierać edukatorów w ich codziennej pracy: od rozwoju osobistego, przez projektowanie zajęć, aż po diagnozę i ewaluację. Gotowość międzykulturowa to proces – wymagający uważności, odwagi i zaangażowania. Ale to także droga, która prowadzi do lepszego zrozumienia siebie, innych i świata.

Rekomendacje dla edukatorów:

1. Rozwijaj własną gotowość międzykulturową

- Korzystaj z narzędzi autorefleksji, takich jak dziennik refleksyjny lub samoocena kompetencji międzykulturowych.
- Regularnie uczestnicz w szkoleniach z zakresu komunikacji międzykulturowej i pracy z młodzieżą migrancką.
- Szukaj wsparcia w grupach branżowych, mentoringu i wymianie doświadczeń z innymi edukatorami.

2. Projektuj zajęcia z myślą o różnorodności

- Uwzględniaj doświadczenia i tożsamości uczestników w scenariuszach warsztatowych i tematach do dyskusji.
- Twórz warunki do współpracy ponad podziałami – pracuj metodą projektową, zadawaj otwarte pytania, zachęcaj do pracy w parach międzykulturowych.
- Zadbaj o dostępność materiałów edukacyjnych w różnych językach lub formach (graficznych, audio, uproszczonych).

3. Buduj relacje oparte na empatii i dialogu

- Prowadź moderowane rozmowy z grupą na temat różnorodności i integracji.
- Bądź uważny na sygnały wykluczenia i reaguj wspierająco.
- Daj przykład postawy otwartości i szacunku – to Twoje codzienne działania tworzą kulturę grupy.

4. Wprowadzaj edukację międzykulturową do codziennej praktyki

- Stosuj elementy edukacji globalnej, równościowej i antydyskryminacyjnej w swoich działaniach.
- Korzystaj z przykładów literatury, historii i doświadczeń różnych kultur.
- Włączaj perspektywę praw człowieka i solidarności społecznej.

5. Ułatwiaj wzajemne poznanie się uczestników

- Organizuj ćwiczenia integracyjne sprzyjające budowaniu zaufania i poznawaniu różnic.
- Zachęcaj do dzielenia się historiami, językami, tradycjami.
- Stwarzaj przestrzeń, w której każdy głos może zabrzmieć.

6. Dokumentuj i analizuj swoją pracę

- Prowadź notatki z obserwacji grupy, zapisuj dobre praktyki i sytuacje trudne.
- Wracaj do nich podczas planowania kolejnych działań.
- Wspólnie z uczestnikami dokonuj ewaluacji działań.

Rekomendacje dla instytucji edukacyjnych:

1. Systemowo wspieraj rozwój kompetencji kadry

- Zapewnij edukatorom dostęp do szkoleń, narzędzi i konsultacji eksperckich.
- Uwzględnij tematykę gotowości międzykulturowej w planach rozwoju instytucji.
- Twórz warunki do refleksji zespołowej i wymiany dobrych praktyk.

2. Buduj partnerstwa lokalne i ponadlokalne

- Nawiązuj współpracę z organizacjami społecznymi, grupami mniejszościowymi i liderami kulturowymi.
- Organizuj wspólne wydarzenia i działania integracyjne dla różnych grup społecznych.
- Twórz przestrzeń dialogu z udziałem migrantów i uchodźców – nie tylko o nich, ale z nimi.

3. Wprowadzaj narzędzia diagnozy i ewaluacji działań międzykulturowych

- Monitoruj zmiany postaw wśród młodzieży i kadry.
- Ewaluuj skuteczność programów integracyjnych i włączających.

- Wykorzystuj dane i obserwacje do modyfikacji strategii edukacyjnej.

4. Uwzględniaj różnorodność kulturową w programach i projektach

- Twórz programy edukacyjne z myślą o uczestnikach z doświadczeniem migracyjnym.
- Zadbaj o różnorodność w zespołach prowadzących zajęcia.
- Konsultuj treści z osobami reprezentującymi różne kultury.

5. Twórz polityki i procedury sprzyjające inkluzji

- Wprowadź jasne zasady przeciwdziałania dyskryminacji.
- Opracuj procedury reagowania na sytuacje wykluczenia lub konfliktu kulturowego.
- Wspieraj uczniów i edukatorów w sytuacjach kryzysowych.

6. Wspieraj aktywność obywatelską i społeczną młodzieży

- Zachęcaj młodych ludzi do działań lokalnych i projektów społecznych.
- Daj przestrzeń na ich inicjatywy i pomysły.
- Promuj liderów międzykulturowych wśród młodzieży.

Podnoszenie gotowości międzykulturowej to proces, który wymaga czasu, zaangażowania i współpracy wielu podmiotów. Warto jednak podjąć to wyzwanie, by każda instytucja – formalna lub nieformalna – mogła stać się miejscem, które nie tylko edukuje, ale też integruje i przygotowuje młodych ludzi do życia w zróżnicowanym, globalnym świecie.

Dziękujemy, że wyruszyliście z nami w tę drogę.

BIBLIOGRAFIA

1. Aneas Álvarez, María Asunción, Freixa Niella, Montserrat, Vilà Baños, Ruth. Interreligious and Intercultural Dialogue in Education. Brill Deutschland GmbH, 2021. <https://core.ac.uk/download/389871867.pdf>
2. Austin, Ashley L., Turley, Courtney, Vincent, Stacy K. The Relationship of Global Exposure and Intercultural Effectiveness among Secondary Youth. New Prairie Press, 2020. <https://core.ac.uk/download/541436602.pdf>
3. Bar Cendón, Antonio, Bekerman, Zvi, Centeno, Clara, Prieto Egido, et al. Addressing educational needs of teachers in the EU for inclusive education in a context of diversity. Publications Office of the European Union, 2020. <https://core.ac.uk/download/597065145.pdf>
4. Bukasa, Kadima. Influence of Intercultural Experiences Abroad on African American High School Students. IUScholarWorks, 2017. <https://core.ac.uk/download/147840883.pdf>
5. Castaño-Arbelaez, Juan Esteban, Gil-Henao, Andres Felipe, Gómez-Ramirez, Yony. Sistematización de experiencias - comprensión de la experiencia del ICCP en los campamentos de verano. Licenciatura en lenguas extranjeras, 2020. <https://core.ac.uk/download/597981312.pdf>
6. Coburn, Annette, Gormally, Sinéad. Cohesion, commonality and creativity: youth work across borders. SALTO Cultural Diversity Resource Centre, 2017. <https://core.ac.uk/download/153444728.pdf>
7. Commins, Nancy L. Immigrant Integration: Educator Resource Guide. Colorado Trust, 2007. <https://core.ac.uk/download/71347952.pdf>
8. Cyrus, Katherine. Resilience-based Programming for Newly-arrived Children and Youth: A case study of the Intercultural Program at the Center for Grieving Children. USM Digital Commons, 2020. <https://core.ac.uk/download/328051071.pdf>
9. Damary, R., Markova, T., Pryadilina, N. K. Key Challenges of On-Line Education in Multi-Cultural Context. Elsevier BV, 2017. <https://core.ac.uk/download/294832005.pdf>
10. Dela Cruz, Jeremy, Graf, Christian Olivier, Voltaire, Anika. Assessing the impact of "more-flexible" learning as part of a study program. Verlag der Technischen Universität Graz, 2019. <https://core.ac.uk/download/289121418.pdf>
11. Dell'Aquila, E., Morocco, D., Vallone, F., Zurlo, M. C. "ACCORD" e-Platform: Development and evaluation of an innovative multicultural training for school professionals. CEUR-WS, 2020. <https://core.ac.uk/download/541661684.pdf>
12. Farrington Padilla, Deborah Ann. Exploring the Emergence of Global Citizen Identity in Youth. USF Scholarship, 2016. <https://core.ac.uk/download/216983317.pdf>
13. Gambrell, James A. Travel for Transformation: Embracing a Counter-Hegemonic Approach to Transformative Learning in Study Abroad. SFA ScholarWorks, 2018. <https://core.ac.uk/download/215493175.pdf>

14. Giulia Rossetti, Valentina Erminia Albanese. The Irish colonial landscape digital StoryMap: an inclusive didactic tool. 2023. <https://core.ac.uk/download/587462570.pdf>
15. Helm, F. The long and winding road.... Research-Publishing.net, 2018. <https://core.ac.uk/download/168406800.pdf>
16. Josephine Ocloo, Sara Garfield, Bryony Dean Franklin, Shoba Dawson. Exploring the theory, barriers and enablers for patient and public involvement across health, social care and patient safety: a systematic review of reviews. Health Research Policy and Systems, 2021. <https://doi.org/10.1186/s12961-020-00644-3>
17. Kukulska-Hulme, Agnes. Learning cultures on the move: where are we heading?tags. 2010. <https://core.ac.uk/download/16744.pdf>
18. Kuzovenkova, Kseniya, Lopukhova, Yulia, Makeeva, Elena. Internalization of teacher education as a part of a University internalization strategy. Rezekne Academy of Technologies, 2020. <https://core.ac.uk/download/386141266.pdf>
19. Lehotska, Nikola, Schottin, Marie, Tomas, Zuzana, Vojtkulakova, et al. Examining the Value of Online Intercultural Exchange (OIE)...tags. ScholarWorks@CVSU, 2021. <https://core.ac.uk/download/401625777.pdf>
20. Lu, Peih-ying. Developing an intercultural English curriculum of university level in Taiwan. 2006. <https://core.ac.uk/download/282320.pdf>
21. Mehmood, Sana'a. Multicultural literature and EFL learners' awareness of stereotypes and prejudice. Saint Louis University, 2023. <https://core.ac.uk/download/588315460.pdf>
22. Pardo de Rincón, Giselle. Culturally Responsive Teaching: High School Teachers Reflecting on Multicultural and Global Education. Digital Commons @ George Fox University, 2024. <https://digitalcommons.georgefox.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1234&context=edd>
23. Peters, Emily K. Building Intercultural Competency: Justifying and Designing a Refugee Educator Self-Training Guide. Pilot Scholars, 2017. <https://core.ac.uk/download/232743367.pdf>
24. Peskoller, Jasmin. Chapter 3 Unity in diversity. Informa UK Limited, 2022. <https://core.ac.uk/download/548537083.pdf>
25. PISA. PISA 2018 Results (Volume I). Programme for International Student Assessment, 2019. <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>
26. Powers, Samantha. Culturally Relevant Leisure Experiences as Predictors of Intercultural Sensitivity Among Study Abroad Students. University of New Hampshire Scholars' Repository, 2018. <https://core.ac.uk/download/215522247.pdf>
27. Radcliffe, S., Webb, A. Unfulfilled promises of equity: racism and interculturalism in Chilean education. Race Ethnicity and Education, 2015. <https://core.ac.uk/download/77408584.pdf>
28. Rutthaphak Huttayavilaiphan. From local flavor to global fandom...tags. Frontiers Media S.A., 2024. <https://core.ac.uk/download/630432246.pdf>

29. Stein-Smith, Kathleen. Foreign Languages and Creativity — The Quiet Connection...tags. Academy Publication, 2018. <https://core.ac.uk/download/266996290.pdf>
30. Thomas, Michelle L. The Professional Development of Teachers for International Contexts...tags. UND Scholarly Commons, 2008. <https://core.ac.uk/download/235072506.pdf>
31. Turner Kelly, Bridget. History of Antiracism Education: Lessons For Today's Practitioners. UVM ScholarWorks, 2005. <https://core.ac.uk/download/51067593.pdf>
32. Turley, Courtney A. Examining Cultural Proficiency Among Secondary Agricultural Education Youth...tags. UKnowledge, 2017. <https://core.ac.uk/download/232577613.pdf>
33. Usher, Catherine A. The Ripple Effect: How One Rural School Can Embrace Indigenous Learning...tags. Scholarship@Western, 2023. <https://core.ac.uk/download/588591695.pdf>
34. Vy, Dang Thai Bao. Empowering English Proficiency: A Program to Excellence in the Vietnam Mekong Delta.... ePublications at Regis University, 2024. <https://core.ac.uk/download/621678581.pdf>

Wykorzystane elementy graficzne pochodzą z biblioteki Canva – licencja Pro.

ZAŁĄCZNIK 1:

MAPA DROGOWA WDRAŻANIA GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ W INSTYTUCJI SZKOLENIOWEJ

Wdrożenie gotowości międzykulturowej w organizacji edukacyjnej lub szkoleniowej to proces wieloetapowy, który wymaga zaangażowania całego zespołu, planowania i ciągłej refleksji. Poniżej przedstawiono 5 kluczowych etapów, które mogą służyć jako mapa drogowa.

Etap

1

Diagnoza i refleksja wewnętrzna

Cel: Zrozumienie obecnej sytuacji i poziomu kompetencji międzykulturowych w instytucji.

Działania:

- Przeprowadzenie samooceny kadry (np. za pomocą ankiet, testów kompetencji międzykulturowych).
- Spotkania refleksyjne zespołu – zidentyfikowanie uprzedzeń, trudności, potrzeb.
- Analiza struktury organizacyjnej pod kątem włączania różnorodności.

Rezultat: Raport wstępny z wnioskami i obszarami do rozwoju.

Etap

2

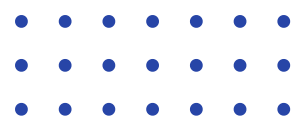
Wyznaczenie celów i planu działania

Cel: Określenie jasnych celów rozwojowych i strategii wdrożenia.

Działania:

- Stworzenie zespołu ds. różnorodności lub lidera procesu.
- Określenie celów krótko- i długoterminowych (np. zwiększenie kompetencji kadry, dostosowanie programów).
- Opracowanie harmonogramu działań i przypisanie odpowiedzialności.

Rezultat: Plan wdrażania gotowości międzykulturowej zatwierdzony przez kierownictwo.

Etap

3

Rozwój kompetencji kadry i narzędzi

Cel: Podniesienie poziomu wiedzy, umiejętności i postaw edukatorów.

Działania:

- Szkolenia, webinaria, warsztaty (wewnętrzne lub zewnętrzne).
- Dostosowanie materiałów dydaktycznych do kontekstu międzykulturowego.
- Tworzenie bazy zasobów (scenariuszy zajęć, ćwiczeń, dobrych praktyk).

Rezultat: Zespół przygotowany do pracy w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Etap

4

Wdrażanie działań edukacyjnych i integracyjnych

Cel: Realizacja działań z udziałem uczestników kursów/szkoleń.

Działania:

- Projektowanie i prowadzenie zajęć z elementami edukacji międzykulturowej.
- Organizacja wydarzeń integracyjnych, spotkań międzykulturowych, projektów uczniowskich.
- Stworzenie przestrzeni do dialogu i dzielenia się tożsamościami kulturowymi.

Rezultat: Uczestnicy czują się zauważeni, włączeni i wspierani.

Etap

5

Ewaluacja i ciągłe doskonalenie

Cel: Analiza efektów działań i wprowadzenie ulepszeń.

Działania:

- Zbieranie informacji zwrotnych od uczestników i kadry.
- Przegląd i aktualizacja planu wdrożeniowego.
- Dalsze szkolenia, mentoring, refleksja zespołowa.

Rezultat: Gotowość międzykulturowa staje się trwałym elementem tożsamości instytucji.

PAMIĘTAJ: WDRAŻANIE GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ TO PROCES, NIE JEDNORAZOWE DZIAŁANIE. WARTO GO TRAKTOWAĆ JAKO INWESTYCJĘ W JAKOŚĆ EDUKACJI, RELACJE I PRZYSZŁOŚĆ INSTYTUCJI.

ZAŁĄCZNIK 2:

FORMULARZ OCENY GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ

Cel: Samoocena poziomu gotowości międzykulturowej w instytucji szkoleniowej

Instrukcja: Oceń każdy z poniższych obszarów w skali od 1 (niezrealizowany) do 5 (w pełni wdrożony).

Obszar oceny	Opis	Ocena (1-5)
Polityka instytucji	Istnieją zapisy i strategia wspierająca różnorodność kulturową	□ □ □ □ □
Kompetencje kadry	Edukatorzy posiadają wiedzę i umiejętności międzykulturowe	□ □ □ □ □
Działania edukacyjne	Programy i zajęcia uwzględniają różnorodność kulturową	□ □ □ □ □
Komunikacja i dostępność	Informacje dostępne są w wielu językach/formatkach	□ □ □ □ □
Współpraca z otoczeniem	Instytucja współpracuje z organizacjami wspierającymi integrację	□ □ □ □ □
Uczestnictwo migrantów	Uczestnicy z doświadczeniem migracji są aktywnie włączani	□ □ □ □ □
Ewaluacja działań	Regularnie oceniamy i ulepszamy nasze działania	□ □ □ □ □

Komentarze / obszary do rozwoju:

.....

ZAŁĄCZNIK 3:

KARTA PRACY – PLAN WDROŻENIA GOTOWOŚCI MIĘDZYKULTUROWEJ

Cel: Zaplanowanie działań w ramach jednego z etapów mapy drogowej

1. Wybierz etap (1–5):

2. Cel etapu:

3. Jakie działania chcesz podjąć w tym etapie?

-
-

4. Kto będzie odpowiedzialny?

.....

5. W jakim terminie?

.....

6. Jakie wskaźniki pokażą, że etap został osiągnięty?

-
-
-

7. Jakie zasoby będą potrzebne?

- Ludzie:.....
- Materiały:.....
- Finanse:.....

8. Ryzyka / trudności i jak im przeciwdziałać:

.....

.....

9. Refleksja końcowa (po zakończeniu etapu):

.....